

V. URBUTIS

1728 M. KLAIPĖDIŠKIŲ ŽODYNO ORIGINALIEJI BRUOŽAI

0. Jau yra paaiškėję, kad 1728 m. klaipėdiškių žodynas (KlpŽ) nebuvo labai savarankiškas, visai atskiras senosios lietuvių rankraštinės leksikografijos veikalas. Tai veikiau tiktai ankstesnio (XVII a. trečiojo ketvirčio) neišlikusio žodyno (*Q) nauja redakcija, kiek pakoreguotas ir papildytas jo variantas, labai artimas kitam tik truputį vėliau (XVIII a. ketvirtame ar penktame dešimtmetyje) nepriklausomai atsiradusiam variantui – vadinamajam Krauzės žodynui (Q). Tas rekonstruojamasis žodynas *Q savo ruožtu buvo išaugęs iš dar senesnio žodyno, kurio vienintelis išlikęs variantas – tai XVII a. vidurio „Lexicon Lithuanicum“ (Lex). Šių ir dar kitų Prūsų krašto senųjų rankraštinių lietuvių kalbos žodynų tarpusavio priklausymas, jų laipsniškas augimas iš ankstesnių prototipų nušviestas atskirame straipsnyje (žr. Baltistica XXIII (1) 57–75). Dabar iškyla kitas uždavinys – arčiau susipažinti su originaliaisiais KlpŽ bruožais, kitaip sakant, su papildymais, taisymais ir apskritai visais tais turinio ir sandaros specifiniais, individualiais dalykais, kuriais jis skiriasi nuo savo prototipo(*Q) ir kartu kitų senųjų žodynų. Nors originalusis klodas palyginti su tuo, kuris paimtas iš prototipo, yra visai nestoras, išsamiai jį inventorizuoti ir pateikti viename straipsnyje praktiškai neįmanoma. Tad tenkinamasi kuklesniu tikslu – parodyti, kaip įvairiai, kokiais bruožais, kuriais turinio ir formos dalykais reiškiasi KlpŽ originalumas, kiekvieną skirtingą apraišką pailiustruojant tiktai keletu pavyzdžių.

1.1.1. Kadangi KlpŽ beveik ištiesai pakartoja savo prototipą, tais atvejais, kai ko nors laukiamo vis dėlto nėra, jau būtų galima įžiūrėti KlpŽ specifikos, jo originalumo pasireiškimą. Rimtai įtarti, kad kuris nors dalykas KlpŽ praleistas, galima tik įsitikinus, jog tai nėra Q naujovė, ir čia lemiamos svarbos įgyja dalyko pasikartojimas dar ir Lex (ar kitame giminiškame žodyne). Ryškiausias, nors ir nedažnas, yra žodyno viso straipsnio praleidimas. Jei dar būtų skirstoma pagal spėjamas praleidimo priežastis, atskirą grupę sudarytų pavyzdžiai, kur kokių aiškesnių priežasčių visai nematyti. Nežinia, pavyzdžiui, kodėl KlpŽ neturi straipsnių *Dum – Paikas. Glupas. Q 130 / Dumm glupas. Lex 25; Taacké – Wirbalas. Q 316 / Taacke Wirbalas. Lex 86; Trüben – Drumfti. Trübsahl – Smutka. Wargas. Trübsehlig – Smutney. Wargey. Q 531 / Trüb machen drumfti. Trübsfall smutka wargas. Trübse-*

elig smutney wargiey Lex 89 a (šioje vietoje iš keturių giminiškų antraštinių žodžių KlpŽ pateikia tik vieną, ir tą patį gal nepriklausomai nuo ankstesnių žodynų, nes lietuviškai verčia kitaip: *Trübe – Drumstus*. Q 531 | *Trübe drumstus* Lex 89a | *Trübe – Ukamas* [= -anas?] KlpŽ 238).

1.1.2. Kartais galima įtarti, kad straipsnis (ar ilgesnis tekstas) atsitiktinai peršoktas neatidžiai perrašinėjant, ypač tais atvejais, kai matyti kuri nors tokio peršokimo skatinamoji aplinkybė: reikalas keisti alfabetinę tvarką (dėl to gal nusimetė *Römer – Rimienas*. Q 413 | *Römer Rimionas*. Lex 71a), persikėlimas iš vieno puslapio į kitą (plg. trejeto straipsnių nebuvimą tarp KlpŽ 268 ir 269, iš kurių su lietuviškąja dalimi tik vienas: *Vorlegen – Padeti. Padedineti*. Q 596 | *Vorleg^{en} padeti*. Lex 102); prototipo (*Q) ištiso puslapio pravertimas (gal taip aiškintinas iš eilės net 12 straipsnių su gana įprastais žodžiais, esančių Q 611–612, nebuvimas tarp KlpŽ 275 ir 276) ar dar kuri kita.

1.1.3. Kad retkarčiais prototipo straipsnių atsisakyta tyčia, vadovaujantis vienokiais ar kitokiais atrankos principais, aiškiausiai rodo štai šis pavyzdys: iš sykio straipsnis (*Hahn*)*Rej – Kuzbendrjys* KlpŽ 113 nusirašytas iš ankstesnio žodyno (plg. *Hahnerej – Kuzbendrys*. Q 240; Lex šio straipsnio nėra), bet čia pat ir išbrauktas. Gal sąmoningai šis tas praleista iš mažiau aktualių tikrinių (ir su jais susijusių bendrinių) žodžių, pvz.: *Venedig – Miestas Wenediko*. Q 543 (lietuviškoji dalis čia veikiausiai vėliau prirašyta) | *Venedig Venediie* Lex 91a; *Schwede – Szwedas. Schweden – Szvedu zeme. Schwedisch – Szwediszkas*. Q 471 | *Schwede Szwedas. Schwedisch Szwediszkas. Schweden Szvedu Zeme*. Lex 78. Gal čia būtų galima šlieti ir atskirais straipsniaisėjusių būdvardžių laipsnių formų pasitaikanti praleidimą, paliekant tik straipsnius su paprastosiomis (nelyginamosiomis) būdvardžių formomis (plg. *Fest* Q 180 su dviem atskirais laipsnių formų straipsniais Q 181 ir tik vieną *Fest* KlpŽ 87); tačiau kitur laipsnių formos tiktai nukeliamos prie nelyginamųjų, ir gal šen bei ten to nepadaryta vien dėl jau anksčiau (1.1.2) minėto neapsižiūrėjimo.

1.2.1.1. Dažniau KlpŽ trūksta (palyginti su Q) ne ištisų straipsnių, o tik lietuviškųjų dalių, kitaip sakant, pakartojami vien vokiški antraštiniai žodžiai. Be lietuviškųjų atliepinių likę straipsniai paprastai priklauso naujesniajam žodynų klodui, pirmą sykį prisidėjusiam *Q. Smulkiau čia dar galima skirti atvejus, kai KlpŽ nekartojama lietuviškoji dalis Q įrašyta normaliai ir kai ji rodosi esanti kitos rankos ar bent jau vėliau prirašyta. Nuo pagrindinio Q teksto, pavyzdžiui, nesiskiria šių straipsnių lietuviškųjų atliepinių rašysena: *Abstoßer. Nustumtuwas*. Q 13 | *Abstoßer* KlpŽ 6 (pirmasis šio žodyno straipsnis be lietuviškosios dalies!); *MäurerKelle – Murininko = szauksztas*. Q 340 | *MaurerKelle – KlpŽ 158* (be lietuviškosios dalies ir C II 25); iš Q 341–342 esančių 13 dūrinių su *Meer-*, kurių kiekvienas išverstas lietuviškai, KlpŽ pakartoja visus, tačiau lietuviškus atliepinius čia turi tiktai du, ir kaip tik tie, kurie jau buvo pateikti (su tais pačiais atliepiniais) Lex 61.

1.2.1.2. Gal daugiau antrojo pogrupio atvejų, būtent tokių, kur KlpŽ vienpusiai straipsniai santykiauja su tokiais Q naujesniaisiais dvipusiais straipsniais, kurių lietuviškųjų žodžių rašysena skiriasi nuo pagrindinio teksto rašysenos, pvz.: *Lattich-Szaltpusis*. Q 318 | *Lattich* – KlpŽ 148 (plg. ir *Lattig* C I 1159); *Nachdruck* – *Nuspaudimas*. *Sugrundimas*. *Nachdrücken* – *Nugrumditi*. Q 356 | abu straipsniai be lietuviškosios dalies KlpŽ 356 (ir C II 100); *Nachtmütze* – *Szlop mice*. Q 359 | (*Nacht*)*Mütze* – KlpŽ 167 (ir C II 109).

1.2.2. Išimti sudaro tokie KlpŽ vienpusiai straipsniai, kurie atstoja dvipusius straipsnius, esančius ne tik Q, bet jau ir Lex. Tik reikia pridurti, kad tokių straipsnių lietuviškosios dalys nėra abejur tos pačios, sutampa vien antraštiniai vokiečių kalbos žodžiai. Vadinasi, tokie straipsniai iš esmės (bent jau savo lietuviškosiomis dalimis) irgi priklauso naujesniajam klodui. (*Lex tų straipsnių arba visai neturėjo, arba jie tebuvo vienpusiai, arba jų lietuviškųjų dalių *Q buvo atsisakyta). Naujumas matyti ir iš lietuviškų žodžių ypatingesnės rašysenos Q rankraštyje. Pvz.: *Bauchwehe* *Pilwo Skaudejims*. *Rûpes*. Lex 13 | *Bauch* = *Wehe* – *Grufztis*. Q 69 | *Bauchwehe* KlpŽ 31; *Lung^{en}Kraut Kerpes*, g.pjû. Lex 60 (straipsnis tik dešinėje pusėje prirašytas, tačiau pasikartoja ir C I 1223: *Lungen* = *Kraut*. *Kerpes*, pjû.F.) | *LungenKraut* – *Plauczu zoles*. *Szaltpusnes*. Q 333 | *LungenKraut* – KlpŽ 155; *Saal Palloczus*. Lex 72a | *Saal* – *Ilga Stuba*. *Troba*. Q 425 | *Saal* – KlpŽ 194.

1.3. Pasitaiko, kad KlpŽ dvipusiai straipsniai yra siauresni už atsakančius Q straipsnius (tai dažniausiai reiškiasi dalies lietuviškų atliepinių neturėjimu). Čia, kaip atrodo, tie elementai, kurių neturi KlpŽ, visada Q yra naujai atsiradę. Šiaipjau patys straipsniai gali būti tiek naujesni, tiek ir tokie, kurie jau pažįstami iš Lex (pastaruoju atveju tik svarbu, kad tiesioginė, *Q netarpininkaujama sąsaja tarp Lex ir KlpŽ lieka sunkiai įsivaizduojama). Pvz.: *Darmgicht* – *Widduriu Ligga*. *Gruztis*. Q 117 | *Darmgicht* – *Widduriu Ligga*. KlpŽ 56; *Ackernüß geguzei, kukuczei*. Lex 4a (ir C I 57: *Ackernüß*. *Geguzei*. *Kukuczei*.) | *Ackernuß* – *Geguzei Kukuczei*. Q 18 | *Ackernüß* – *Geguzei*. KlpŽ 8; *Lauff Begimas*. Lex 57a (ir C I 1162: *Lauff*. *Begimmas*, ô. M.) | *Lauff* – *Begumas*. (toliau pratęsta kita rašysena:) *in der Flindt wamzdis*. Q 319 | *Lauff* – *Begumas*. KlpŽ 148.

1.4. KlpŽ dar šen bei ten skiriasi nuo Q (bet sykiu nesutampa su Lex) tuo, kad neturi Q esančių taisyčių: *Bornstein gentaras*. Lex 19 | *BornStein* – *Gintaras* (pirmoji a, rodos, taisyta iš o, antroji – iš u) Q 99 | *Börnstein* – *Gintorus*. KlpŽ 46; *KrametsVogel* – *Straf das* (d čia tik viršum eilutės parašyta ir įterpta). Q 307 | *KrametsVogel* – *Strafas*. KlpŽ 143; *HoltzKaŋer-Skarba laikoma*. (išbraukta; viršuje parašyta:) *Malkinnicze*. Q 277 | (*Holtz*)*Kammer* – *Skarba Laikoma*. KlpŽ 129.

1.5. Įsigilinus į pateiktus pavyzdžius (1.1.1. – 1.4), matyti, kad tikrai visiškai reikalingais atvejais kurio nors dalyko, esančio Q, nebuvimą KlpŽ galima interpretuoti

kaip pastarojo žodyno tikro originalumo apraišką. Tai tie nedaugelis atvejų, kai prototipo straipsnio tyčia atsisakyta. Kitur praleidimas (irgi paprastai ištiso straipsnio ar net didesnio teksto) gali būti atsiradęs paprasčiausiai dėl perrašytojo (KlpŽ rengėjo) neatidumo. Tačiau dažniausiai vieno ar kito dalyko (paprastai straipsnio lietuviškosios dalies ar jos atskirų elementų, taisymų) praleidimas yra tiktai tariamas. Neretai KlpŽ palyginti su Q ko nors neturi vien todėl, kad tas dalykas tėra Q naujovė, kad *Q – tame žodyne, kurį atskirai perima ir toliau nepriklausomai plėtoja tiek KlpŽ, tiek ir Q – to dalyko dar nėra buvę. Vadinasi, tai atvejai, kai KlpŽ iš tikrųjų nesiskiria nuo prototipo, tiktai Q savo priedais ar taisymais yra nutolęs.

2.1.1.1. Ryškiausia žodyno originalumo apraiška yra visai nauji straipsniai. Naujais arba pridėtiniais paprastai be didesnės rizikos galima laikyti tuos KlpŽ straipsnius, kurių neturi ne tik Q, bet ir Lex (pastarojo straipsnius, kažkodėl nepasiekusius Q, juk *Q galėjo turėti). O tokių, kaip jau sakyta, tarp daugybės paveldėtinių straipsnių yra palyginti nedaug, tiktai po vieną kitą (o kartais ir nė vieno) puslapyje. Preliminarinis signalas, kad straipsnis naujas, neretai yra ne visai normali jo vieta žodyne (nepakankamai griežtas alfabetinės eilės paisymas, prirašymas normalių straipsnių dešinėje likusiame tuščiam popieriuje), pvz.: *Bachweiden – Gudkarklis*. KlpŽ 29 (teišsiskiria tuo, kad eina prieš *Bachsteltze*, o ne po pastarojo žodžio); *Begnibbeln, Paluppineti*. KlpŽ 33 (visai atskirai nuo normalių straipsnių, lapo dešinėje pusėje); *Herauspritzen Iszlinsti, Zelti: de geñis arborum*. KlpŽ 120 (dešinėje ir ne visai alfabetiškai prirašyta ties (*Heraus*)*schicken*). Dėl alfabeto nepakankamo paisymo pasitaiko, kad vokiečių kalbos žodžiui, jau turinčiam savo alfabetinėje vietoje paveldėtinį straipsnį, sudaromas dar kitas straipsnis, pvz.: *Bär – Mefzka. Lokys*. KlpŽ 31 (po *Bärtig*, nors prieš gerą puslapį jau nusirašytas savo normalioje vietoje buvęs *Bär – Mefzka*. KlpŽ 30, plg. *Bär – Mefzka. Q 66* ir *Bär Lokys, Meßka. Lex 12a*). Nenormalioje vietoje esantys KlpŽ naujieji straipsniai dažniausiai, matyt, yra prirašyti čia pat, galutinai perrašant rankraštį, o dalis (iš tų, kurie dešinėje) gal ir dar vėliau papildomai pridėti.

2.1.1.2. Kiti naujieji straipsniai gali būti visai normaliai pateikti savo alfabetinėje vietoje, kaip ir daugumas paveldėtinių straipsnių, pvz.: *Ausräumen – Iszkraufyti*. KlpŽ 26; *Stegchen – Liptelle*. KlpŽ 225 (po *Steg – Lieptas*, kuri dar turi Q 503 ir Lex 83a); (*Zufañen*)*rollen – Suwinati. Sufiwynoti*. KlpŽ 296. Tokių straipsnių gal kartais jau būta prirašytų ankstesniame žodyno variante.

2.1.2. Tik vienu kitu ypatingesniu atveju panašus Lex straipsnis nėra kliūtis kalbėti apie KlpŽ atsakančio straipsnio naujumą. Be jau minėto *Bär* (2.1.1.1), pavyzdžiais čia dar gali eiti *Betrügen* ir *Betrüglich: Betrug – Klafta. Wylus. Prigawimas. Betrügen – Wiloti. Betrüglich – Wilumis. Wilta*. KlpŽ 40 | *Betrug – Klafta. Wylus. Prigawimas. Q 87* | *Betriegeñ Prigauti, priwilti Zdrodyti*. [...] *Betriegeñ. prigautinai*. [...] *Betrug Klafta, Wylus. Zdroda. Pagawimas. Kriwda. Lex 16a (Betriegeñ ir Be-*

triegl. dėl šaknies skirtingo rašymo čia atskirti nuo *Betrug* keletu negiminiškų straipsnių; *Q tieku straipsniai gal netyčia nusimetė: numačius keisti rašybą, jie senojoje vietoje nebedėti, bet vėliau, parašius *Betrug*, jau nebeprisiminti).

2.2.1. Ryškiai pastebimas ir toks KlpŽ papildymas, kai ankstesnio žodyno vienpusis straipsnis paverčiamas normaliu dvipusiu straipsniu. Daugumas *Q vienpusių straipsnių ten buvo naujai pridėti, Lex jų visai neturi. Lietuviškąją dalį KlpŽ gaunantys straipsniai vienur yra pavieniai, kaip štai *Vorsteher* Q 599 | (*Vor*) *steher* – *Uzweizdetojis*. KlpŽ 270, kitur jų eina keletas iš eilės, pavyzdžiui, po bendro dvipusio straipsnio *Vorschieben*–*Pazicziti* Q 597 yra 5 vienpusiai straipsniai, o KlpŽ 269 juos atitinka vien dvipusiai straipsniai, turintys po 1–3 lietuviškus reikšmės atliepinius. Paralelinis, nepriklausomas KlpŽ ir Q plėtojimas ir kartu rėmimasis tuo pačiu prototipu *Q ypač išryškėja tais atvejais, kai iš serijos *Q be vertimo likusių antraštinių žodžių Q pasirenkami versti vieni, o KlpŽ – kiti, pvz.: *Schlaffmütze Schlaffpiltz Schlaffpillen* – *Miego-Zoles Schlaffsucht* – *Miego-ligga Schlafffüchtig* – *Miego-liggustas*. [448] *Schlafftrunck* Q 448t. | (*Schlaff*) *Mütze* – *Miego-keppure*. *Nakties keppure* (–) *Peltz* – *Miego-Kalinei*. (–) *Pillen* – (–) *sucht* – (–) *füchtig* (–) *trunck* – *Miego-malkas*. KlpŽ 204.

2.2.2. Rečiau KlpŽ dvipusis straipsnis santykiauja su tokiau Q vienpusiu straipsniu, kurio vietoj jau Lex yra turėjęs normalų dvipusį straipsnį. Čia svarbu, kad KlpŽ lietuviškoji dalis nesutampa su Lex atsakančio straipsnio lietuviškąją dalimi, pvz.: *Instrument Instrumentas*. Lex 52 a | *Instrument* Q 286 | *Instrument* – *Priprowe*. KlpŽ 134; *Schlaffbanck, Maiguns*. Lex 75 | *SchlaffBanck* Q 448 | (*Schlaff*) *banck* – *Miego Solas*. KlpŽ 204; po visiems trims žodynams bendro dvipusio straipsnio *Vorher* (–) *Pirm*, tolesni 5 straipsniai juose taip atrodo: *Vorherbestimēn Pirm* nulemti. *Vorherfagēn Pirm* sakyti. *Vorher schicken Pirm* Sufti. *Vorhersehēn Pirm* regeti. *Vorherwißēn Pirm* Zinnoti. Lex 101a | *Vorherbestimēn Vorherfagen Vorher schicken Vorhersehen* [595] *Vorherwißēn* Q 595 t. | (*Vorher*) *bestimēn Sufskalbeti*. *Uz czešo nulemti*. (–) *fagen* – *Pirm Sakyti*. (–) *schicken* – *Pirm siufti*. (–) *sehen* – *Pirm zureti*. (–) *weißen* – *Pirm zinnoti*. KlpŽ 268. Visais tokiais atvejais *Q teturėjo vokiškus antraštinius žodžius (jų vertimai gal dažniausiai nebuvo pakartoti iš *Lex todėl, kad dėl vienokių ar kitokių priežasčių rodėsi esą nepatenkinami), todėl ir čia KlpŽ visur galima įžiūrėti perdėm originalų vertimą, kaip ir ankstesniuose (2.2.1) pavyzdžiuose. Dalis tokių vertimų rankraštyje gali būti prirašyta ir vėliau, kartais gal net kita ranka (pvz.: *Mittelfinger widutinis*. Lex 62 | *Mittelfinger* Q 348 | *Mittelfinger* – *Widutinis pirbt's* KlpŽ 162).

2.3.1. Ne mažiau svarbūs negu nauji straipsniai ar buvusių plikų antraštinių žodžių vertimai yra KlpŽ papildomai pridėti lietuviški reikšmės ekvivalentai paveldėtuose dvipusiuose straipsniuose. Po vieną ar po keletą naujų lietuviškų žodžių gali atsirasti ir naujesniuose straipsniuose, ir tokiuose, kurių jau būta (tokių pat ar

kartais skirtingų) Lex, pvz.: *Ausholcken – Ifzdūbti. Ifzlieszti. Q 57 | Ausholcken – Ifzdubti. Ifzlieszti. Ifzkaiszti. Ifzkasti. KlpŽ 25; Beharren Pafilikti. Lex 14 | Beharren – Pafilikti. Q 74 | Beharren – Pafsilikti. Iffilaikiti. Perkenteti. Ifzkenteti. Laikitiſi. Ifztriwoti. KlpŽ 34; Verjagen, Ißwariti Lex 93 | Verjagen – Ifzwaikyti. Pawarryti. Q 550 | (Ver)jagen – Ifzwaikyti. Pawarryti. Praginti. KlpŽ 247.*

2.3.2. Daugiau lietuvių kalbos žodžių galėjo būti prirašyta įvairiais sumetimais. Vienur iš esmės tepridėta jau buvusių ekvivalentų sinonimų, kitur matyti pastangų atsižvelgti į dar kitas vokiškų antraštinių žodžių reikšmes bei kitus jų vartojimo atvejus, ir tai ypač ryšku iš pasitaikančių vokiškų ar lotyniškų prierašų, pvz.: *Beruffen pawadinti. Lex 15 | Beruffen – Pawadinti. Q 80 | Beruffen – Pawadinti. Vocare ad Ecclesiam, pafzaukti. Sich auf etwas beruffen, atfizaleti. KlpŽ 36.* Yra ir tokių pastabų, kurios rodo, kad kiti lietuviški žodžiai pateikti norminamaisiais sumetimais, manant, kad jie savo reikšme ar kuo kitu tinkamesni už jau anksčiau buvusius (nors pastarųjų visai neatsisakyta), pvz.: *Abmeyhen nukirſti. Lex 3 | Abmeyhen, Nukirſti. Q 8 | Abmeyhen – Nukirſti. (melius) nupjauti. pjauju, owjau, pjauſu. KlpŽ 4; Hechell Szepetys Lex 46 a | Hechel – Szepetys. Q 248 | Hechel – Ekelis. Szepetys. (vocatur alias eine Bürſte) KlpŽ 117; Krohn Karuna Lex 56 | Krohn – Karuna. Q 144 | Krohn – Karuna. Wainikkas beßer. KlpŽ 144.*

2.3.3. Kaip ir nauji straipsniai ar neišverstų antraštinių žodžių vertimai, papildomi lietuviški žodžiai ne visi yra pridėti tame pačiame KlpŽ rengimo etape. Kartais matyti, kad žodžiai turėjo būti pridėti jau ankstesniame KlpŽ variante, o išlikusiame rankraštyje jie tik perrašyti. Kai sykį perrašant atšokta per 11 straipsnių atgal ir trys straipsniai perrašyti pakartotinai (po to apsižiūrėta ir nebetęsta, o pakartotieji straipsniai išbraukti), pirmasis iš tų mechaniškai kartojamų straipsnių abejur turi pridėtinį lietuvišką atliepinį: *Kellter Sliektis. Lex 53a | Kelter – Sliektis. Q 294 | Kelter – Sliektis. Spauſtuwe. KlpŽ 137.* Pasitaikančios papildymų perrašymo klaidos galėtų rodyti, kad ankstesnio žodyno varianto papildymai (gal sykiu su pagrindiniu tekstu) priklauso neišlikusio KlpŽ varianto (per)rašytojui, pvz.: *Land Zeme. Lex 57 | Land – Zeme. Q 315 | Land – Žeme. Tanta [su n vietoj u], regio KlpŽ 147.* Dalis normaliai (paprastai po jau buvusių atliepinių) prirašytų lietuvių kalbos žodžių pirmą sykį galėtų būti pridėti perrašant KlpŽ. Yra ir dar vėlesnių papildymų. Kad vėliau papildyta, kartais aiškėja iš žodžių parašymo blankiau (ar, atvirksčiai, tirščiau) ar net skirtinga rašysena, pvz.: *Auffthauen, atdrekti. Lex 9a | Auftauen – Atdrekti. Q 50 | Auftauen – Atdrekti Ißtirpti. KlpŽ 22.* Neįprastoje vietoje parašyti lietuvių kalbos žodžiai irgi galėtų būti vėliau pridėti, pvz.: *Verbrühen – Nufzuſti. Q 549 (panašiai Lex 92) | (Ver)brühen –*

Nufzusti. (kairėje parašėte ties šiuo straipsniu prirašyta:) *Nuplukti nuffideginti*. KlpŽ 244.

2.3.4. Dažnokai pridėtiniai žodžiai formaliai yra susiję su jau anksčiau straipsnyje buvusiais lietuvių kalbos žodžiais. Ne sykį jie skiriasi tik savo darybos afiksais; pavyzdžiui, šalia *Sėti* dar pridėtas *Pafeti* KlpŽ 195 (s.v. *Säen*), šalia *Kimfzti* – *Kamfztyti* KlpŽ 228 (s.v. *Stopfen*). Pagaliau yra atvejų, kai net nebegalima kalbėti apie tikrą naujų žodžių pridėjimą, nes teprirašomi jau buvusių žodžių kiti variantai – morfologiniai, pvz.: *Fußtapffen Pedas* Lex 39 | *Fußtapffe – Pedas*. Q 202 | (*Fuß*)*Stapff – Pedas. Peda, rectius*. KlpŽ 96, fonetiniai, pvz.: *Ellern Elkfnis*. Lex 30 | *Ellern – Elkfnis*. Q 152 | *Ellern – Elkfnis. Alkfnis* KlpŽ 73 ar vien tikrai rašybos, pvz.: *Knod – Mazgas*. Q 302 | *Knod – Mazgas. Masgas*. KlpŽ 141 (plg. ir *Knotich – Mazgutas*. Q 203 | *Knoticht – Mazgutas. melius masgutas*. KlpŽ 141, nors visiško nuoseklumo nėra, nes seniausias, visiems trims žodynams bendras šios šeimos straipsnis liko nepapildytas „geresniuoju“ rašybos variantu: *Knote mazgas*. Lex 55 | *Knote – Mazgas*. Q 203 | *Knote – Mazgas*. KlpŽ 141).

2.4.1. Žodžių vartojimo iliustracijos (frazologizmai ar ir paprasti žodžių junginiai bei pasakymai) ankstesniame žodyne (*Q) tebuvo visiškai atsitiktinio pobūdžio, ir nematyti, kad KlpŽ padėtis būtų iš esmės pasikeitusi. Straipsnių, išplėstų iliustracijomis su jų vertimu (kartais – tikrai vienu žodžiu), yra labai nedaug, pvz.: *Schand geda*. Lex 74 | *Schande – Gieda. Sarmata*. Q 436 | *Schand – Gieda. Sarmata. Zu Schanden machen, apgedinti*. KlpŽ 199; *Theil dallis, dallykas, Parlenkis*. Lex 87 | *Theil – Dallis. Dallykas*. Q 521 | *Theil – Dallis, Dallykas. Zu theil werden. Tektis*. KlpŽ 234; *Untergehen Ißgaißti, nusileifti*. Lex 100 | *Untergehen – Ifzgaiszti. Suteszketi. Supleszketi* Q 585 | (*Unter*)*gehen – Ifzgaiszti. Suteszketi. Supleszketi. die Sonne ist untergegangen Saule nuffileidus*. KlpŽ 263). Gali pasitaikyti, kad pridėtiniam tekste, nors semantiškai artimame, nėra antraštinio žodžio: *Süßteig – Preskenos*. Q 516 | *Süßteich – Preskenos. Tage der süßen Brodt. Dienos presniku (donu neraugofu)* KlpŽ 231.

2.4.2. Ne visi tokios rūšies papildymai prasideda vokišku tekstu. Kitur gal bus labiau rūpėję iškelti kokią lietuvių kalbos ypatybę (frazologizmą ar šiaip tekstą, rodanti, kad lietuvių kalboje galimi dar ir kitokie reikšmės ekvivalentai), ir tada pirmasis eina lietuviškas tekstas, pvz.: *Genick Sprandas*. Lex 41 | *Genick – Sprandas*. Q 214 | *Genick – Sprandas. Spranda nutrukti, Genick brechen*. KlpŽ 101; *Schlechterdings Praftay*. Lex 75a, Q 450 | *Schlecht – Praftaj (Blogay fu anu, Es stehet mit ihm schlecht)*. KlpŽ 204; *Unter Halten Ißlaikyti*. Lex 100 | *Unterhalten – Ifzlaikyti*. Q 585 | (*Unter*)*halten – Ifzlaikyti. Tikrai mistena, bet ne tuktena, Ich habe Futter das Vieh zu erhalten nicht zu mästen (à Tunku, ich werde*

fett) KlpŽ 263¹. Tokiais atvejais tarsi pamirštama, kad tvarkomas vokiečių—lietuvių kalbų, o ne atvirksčias žodynas. Bet taip yra ne tik čia. Panašus posakių pateikimas kiek vėliau iškyla kaip vienas iš būdingiausių J. Brodovskio vokiečių—lietuvių kalbų žodyno bruožų.

2.5. Kaitomi lietuvių kalbos žodžiai jau *Q šen bei ten šalia įprastinių reprezentacinių formų (bendratis ar vardininko) turėjo dar ir kitų kaitybės formų. KlpŽ matyti pastangų informaciją apie žodžių kaitybą dar bent kiek praplėsti. Tačiau tik vėlesnieji pildytojai, tirštai išmarginę keletą pirmųjų žodyno puslapių, jau beveik nuosekliai šalia bendračių vis prirašinėja I asmens bei laikų formas, o šalia kiekvienos vardininko formos — kilmininko galūnę. Tolesniame tekste papildomų formų nėra daug, ir paprastai nematyti, kad jos būtų ne iš sykio, o vėliau prirašytos. Dažniausiai pridedamos ypatingesnės veiksmažodžių formos (įvairuojančios dėl šaknies balsių ar galinių priebalsių kaitos, dėl infikso įterpimo), pvz.: *Benennen Praminti*. Lex 14a | *Benennen — Praminti*. Q 78 | *Benennen — Praminti*. *menu, mynau*. KlpŽ 35; *Naß werden, fußlapti*. Lex 64 | *Naß werden — Paßlapti*. *Sufzlapti* Q 362 | *Naß werden — Pafzlapti*. *Sufzlapti*. *Pafzlampu, Imp. Pafzlappau*. KlpŽ 169; *Schämen gedetisi*. Lex 74 | *Schämen — Gedetifi*. Q 436 | *Schämen — Gedetifi*. *gadzius, Præf.* KlpŽ 199. Tarp tokių pridėtinių formų viena kita išsiskirta neįprasta daryba ar bent tuo, kad yra priklydusi iš kito artimo veiksmažodžio, pvz.: *Niefen czaudėti*. Lex 65 | *Niefen — Czaudeti*. Q 369 | *Niefen — Czaudeti*. *Czi-austmi* KlpŽ 172; *Singen giedūti, dainūti*. Lex 80 | *Singen — Giedūti*. *Præ: Giemi giedi gied*. Q 487 | *Singen — Gieduti*. *Pr. Giemi, giedi, gied. Giestram, wir singen*. KlpŽ 218; *Vermuthen — Iaufti*. Q 249 | *(Ver)muthen — Iaufti*. *Iuntu, juttau*. KlpŽ 249. Pridėtinės kilmininko galūnės (irgi paprastai kuo nors ypatingesnės), jeigu atsiribojama nuo vėlesnių papildymų pačioje rankraščio pradžioje, yra visiškai retos, pvz.: *Petis, czio* KlpŽ 7, *Priezaftis, cio* KlpŽ 14.

2.6.1. Atskirą papildymų rūšį dar sudaro vienur kitur prie lietuviškų žodžių prirašytos lotyniškos ar vokiškos pastabos. Didesnė jų dalis liečia žodžio vartojimą bei reikšmę, pvz.: *Ausfchneiden — Ißpjauti, Ißromiti*. Lex 11a | *Ausfchneiden — Ifzpiauti. Ifzromiti*. Q 61 | *Ausfchneiden — Ifzpiauti. Ifzromiti (Eunuchum facere)* KlpŽ 27; *Exeqwirer — Edikkas*. Q 170 | *Exequirer — Edikkas*. *Ein guter Freßbruder, juxta fontes*. KlpŽ 82; *Kaŋ skiauture. Kamm szukkos*. Lex 53 | *Kamm — Skiauture. Kamm — Szukkos*. Q 290 | *Kamm — Skiauture. In Gallo. Kamm — Szukkos. Instrum.* KlpŽ 135. Kartais prie lietuviško žodžio pridėtas lotyniškas papildymas tėra anksčiau prie antraštinio vokiečių kalbos žodžio buvusio vokiško

¹ Kiek vėliau J. Brodovskis savo žodyne šį posakį pateikia ne jo pirmykšte siaurąja, o antrine apibendrintąja reikšme: *Ne tuktinay bet mistinay. Nicht uberflüßig sondern nohtdürftig* B 952 (žr. Lebedys J. Smulkioji lietuvių tautosaka XVII—XVIII a. V., 1956. P. 132).

patikslinimo pakaitalas, pvz.: *Mandeln Pazandes* Lex 60a | *Mandeln am Halb – Paßandes*. Q 337 | *Mandeln – Paßandes. in collo.* KlpŽ 156.

2.6.2. Kitos pastabos paprastai yra etimologijos pobūdžio, pvz.: *Billigen Pa-waliti*. Lex 17a (panašiai ir Q 92) | *Billigen – Paswaliti. Pol.voc.* KlpŽ 43; *Kirch-spiel parabija*. Lex 54 | *Kirchspiel – Parapia*. Q 297 | *(Kirche)Spiel – Parapia à Lat. Parochia*. KlpŽ 138; *Revier – Kampas*. Q 415 | *Revier – Kampas. Cam-pus lat.* KlpŽ 190. Etimologijos pastabų pasitaiko ir prie naujai pridėtų žodžių. Kad apie ryšį su kitų kalbų žodžiais pirmiausia spręsta iš paprasto raiškos panašumo ir todėl neišvengta klaidingų siejimų, matyti, pavyzdžiui, iš šio pridėtinio straipsnio: *Männlich Glied – Bibe. (Historia de lat. Bibe, trinck, et hoc membro)* KlpŽ 156.

3.1.1. Apžvelgus praleidimo ir pridėjimo atvejus, dar lieka atskirai paliesti keitimą (kuris, beje, dažnokai yra tiksliai tariamas). Tai pirmiausia atvejai, kai straipsnis su tuo pačiu antraštiniu vokišku žodžiu KlpŽ turi kitonišką lietuvišką vertimą negu Q. Dažniausiai tokių straipsnių dar visai nėra Lex, o Q jų lietuviškosios dalys, sprendžiant iš rašysenos, pridėtos vėliau, pvz.: *Entgelten – Atpettoti*. Q 155 | *Entgelten* – *Nukenteti*. KlpŽ 75; *Streitbahr – Kowaininks. Pergaletojis*. Q 211 | *Streitbar – Kowingas*. KlpŽ 229; *Zincke – Triñmittelle – maza* Q 644 | *Zincke – Ragas*. KlpŽ 291. Tad iš tiesų čia reiktų įžiūrėti ne keitimą, o iš *Q perimtų naujųjų vienpusių straipsnių savarankišką plėtojimą, lietuviško vertimo pridėjimą. Ne keičiama, o naujai pridedama lietuviškoji dalis ir tada, kai straipsnį su vis kita lietuviškąja dalimi turi ne vien Q ir KlpŽ, bet jau ir Lex, jeigu tik iš braižo matyti, kad Q vertimas vėliau prirašytas, pvz.: *Becken } Praustuwe*. Lex 13 | *Becken – Bludas*. Q 70 | *Becken – Mednyczia*. KlpŽ 32; *Würdigen garbinti* Lex 108 | *Würdigen – szlowinti. wertai laikyti*. Q 632 | *Würdigen – Czesnawoti*. KlpŽ 286.

3.1.2. Kai seno straipsnio skirtinga lietuviškoji dalis Q parašyta įprastiniu (pagrindinio teksto) braižu, paprastai jau galima galvoti, kad KlpŽ lietuviškoji dalis pakeista, pvz.: *Knochel Krumplys*. Lex 55 | *Knöchel – Kaulas*. Q 302 | *Knöchel – Kulfschnis*. KlpŽ 141 (tikslinant straipsnio alfabetinę vietą, nepakankamai specialus reikšmės atliepinys *Q gal dėl neapdairumo bus atklydęs iš greta atsidūrusio straipsnio *Knochen – Kaulas*). Keitimo prielaida dar didesnė tada, kai Q lietuviškosios dalies senumą papildomai patvirtina jos sutapimas su Lex, pvz.: *Erste Milch Krekennas* Lex 32a | *Erste Milch – Krekennas*. Q 166 | *Erste Milch – Pirmdielyste*. KlpŽ 80; *SchusterGefell Kurpju gifelis*. Lex 77a | *Schustergefell – Kurpju Gifellis*. Q 466 | *(Schuster)gefell – Kurpiaus burfininks*. KlpŽ 211.

3.1.3. Kad paveldėtinių straipsnių lietuviškoji dalis KlpŽ kartais tyčia keičiama, akivaizdžiausiai matyti iš vienur kitur pasitaikančio jau perrašytų tradicinių lietuviškų reikšmės atliepinių išbraukimo bei taisymo, kitų įrašymo, pvz.: *Abend brodt Paludienei*. Lex 2 | *Abend – Brodt – Paludienei*. Q 3 | *Abendbrot – Pa-*

laumaggis [pabaiga *aumaggis* užrašyta viršum išbrauktos *udienei* su nebeaiškia paskutiniaja raide, kuri Špechto palaikyta *s*] *io. Wakkariene.ès* [prirašyta kita ranka]. KlpŽ 1; *Halßfielen delinge* Lex 45a / *Halßfielen – Delinge. Kaklinyczia. Q 241 / (Halß)Sielen – Uzziniczos* [užrašyta viršum pabraukto *Delinge*] – *Kaklininkai* [inkai užrašyta viršum pabrauktos pabaigos *yczia*]. KlpŽ 113; *Vorbinden prikiŕti, prijũŕti. Lex 101a / Vorbinden – Prikiŕti. Prijũŕti. Priŕikiŕti. Priŕijũŕti Q 594 / (Vor)binden – Priŕiŕti* [antroji *r* neaiški, veikiausiai taisyta iš *k*]. *Prijũŕti. Priŕiŕti. Priŕijũŕti. KlpŽ 267.* Kaip matyti, tokiais taisymais paprastai siekiama svetimus kitų žodžius pakeisti savo pažįstamo lietuvių kalbos varianto (tarmės) įprastiniais žodžiais.

3.2. Kartais KlpŽ straipsnio sudėtingesnės, keliažodės lietuviškosios dalies pradžia yra tradicinė, o pabaiga – skirtinga, ir iš paviršutiniško palyginimo su Q gali susidaryti įspūdis, kad čia irgi esama keitimo, tik ne ištisinio, o tokio, kuris teapima atskirus (tolimesnius) žodžius. Tačiau šitoks Q ir KlpŽ išsiskyrimas paprastai yra atsiradęs dėl bendrų paveldėtinių dvipusių straipsnių tolesnio nepriklausomo plėtojimo, jų skirtingo pailginimo. Pridėjimo (ne keitimo) rodiklių ir čia gali būti keleriopų. Nesutampančių lietuviškų žodžių beveik niekada neturi Lex, be to, kad jie Q naujai pridėti, dažnai kartu dar rodo jų ypatinga rašysena, pvz.: *Bezaubern apmonyti. Lex 17a / Bezaubern – Apmoniti. Uzzaweti. Q 91 / Bezaubern – Apmoniti. Apŕzolini. KlpŽ 42; Natũrlich, noturischkas. Lex 64 / Natũrlich – Nuturiszkas. Zmogiszkas. Kumiŕzkas. Iŕŕ prigimties. Q 362 / Natũrlich – Nuturiszkas. Prigimtas. Prigimtaŕŕis. KlpŽ 169; Vernũnfftig, Protingas. Lex 94a / Vernũnfftig – Protingas. Iŕŕzmingay. Q 556 / (Ver)nũnfftig – Protingas. Raŕŕumingas. KlpŽ 249.* Jau turėję lietuviškąją dalį straipsniai palyginti retai Q praplečiami kitais reikšmės atliepiniais, o kad tie patys straipsniai būtų praplėsti (tik skirtingai) ir KlpŽ, pasitaiko, savaime suprantama, dar rečiau.

3.3. Iš smulkesnių, ne tiek ryškių KlpŽ originalumo apraiškų pirmiausia galima nurodyti paveldėtinių lietuviškų žodžių kitų variantų vartojimą. Čia reikia pasakyti, kad anksčiau buvę fonetiniai ir morfologiniai variantai keičiami retai, pvz.: *Haar ŕieb Eŕŕutinnis, Sietas Lex 45 / Haar-Sieb – Eŕŕutinnis Sietas. Q 238 / Haar Sieb – Aŕŕutinnis* [*A* ne iš sykio parašytas, veikiausiai taisytas iš *E*] *Sietas KlpŽ 112; Helfer gelbetojis, pagalnikas, padetujas. Lex 47 / Helfer – Padetojas. Pagalbinikas. Gelbetojis. Q 251 / Helfer – Patedojas. Pagelbnikas. Gelbetojas. KlpŽ 118; Mahler molorus Lex 60 / Mahler – Molorus... Q 335 / Mahler – Moloris... KlpŽ 156.* Variantų skirtumas atsitiktinai dar gali būti atsiradęs visai ne dėl sąmoningo keitimo, o dėl vėlesnio nepriklausomo žodynų plėtojimo, pvz.: *Preŕe – Sliektis Spaustuwas. Q 395 / Preŕ – Sliektis. Spaustuwe. KlpŽ 182* (antrasis sinonimas abejur išsiskiria braižu).

3.4.1. Dažniau KlpŽ skiriasi vien kitionišku tų pačių lietuvių kalbos žodžių parašymu. Tačiau prie paprastų rašybos variantų šioje vietoje nesustojama – apžvelgiamo žodyno rašybą (iš dalies kartu su fonetikos tarminėmis ypatybėmis) derėtų specialiau ir todėl visai skyrium panagrinėti. Tuo tarpu paliečiami tik aiškių parašymo klaidų nesutapimai. Čia galima konstatuoti, kad Q pasitaikantys iškrypimai ne vienu atveju KlpŽ nesikartoja, rašoma taisyklingai, pvz.: *Biminti* Q 595 | *Priminti* KlpŽ 268; *Diewekys* Q 338 | *Diewerjis* KlpŽ 156; *drefzti* Q 435 | *droszti* KlpŽ 198; *Nendra* Q 418 | *Nendre* KlpŽ 192; *Prilindine* Q 120 | *Priblindiné* KlpŽ 57; *Skaltumas* Q 491 | *Skeltummas* KlpŽ 220; *Szimkkis* Q 598 | *Szmi-kkis* KlpŽ 369; *Tritoga* Q 565 | *Triwoga* KlpŽ 253; *Uzkinimas* Q 250 | *Uzkinimas* KlpŽ 118; *Žiezdras. Smiltas* Q 429 | *Ziezdras. Smiltis* KlpŽ 196 (plg. *Ziež-drôs*, *Zwirzdai* Lex 72a). Tai, matyt, dažniausiai reikia aiškinti ne klaidų atitaisymu (nors tokių atvejų, be abejo, irgi bent kiek pasitaiko), o tuo, kad tų klaidų *Q (kuriuo tiesiogiai rėmėsi KlpŽ) dar nebuvo, jos būdingos tik vėlesniam Q.

3.4.2. Įvairių iškrypimų, perrašymo klaidų KlpŽ yra apščiai, pvz.: *Apfukkuj* Q 424 | *Afukkui* KlpŽ 194; *Apwantes* Q 379 | *Apwantes* KlpŽ 176; *Atdarryti* Q 50 | *Atdarrišti* KlpŽ 22, panašiai *Pawyti* Q 160 | *Pawisti* KlpŽ 77; *atlofzinnis* Q 322 | *atleszinnis* KlpŽ 150; *Bijotifi* Q 84 | *Prijotifi* KlpŽ 38; *Blaszakai* Q 305 | *Bafzkai* KlpŽ 142; *Dwilinkas* Q 660 | *Dwilikkas* KlpŽ 299, pan. *Szenlinkay* Q 266 | *Szeklinkay* KlpŽ 124, o su atvirksčiu tų pačių raidžių painiojimu *Kakali* (acc. sg.) Q 374 | *Kanali* KlpŽ 174 ir *Skufka* Q 626 | *Skufna* KlpŽ 283 (dar plg. pridėtinį *Miszna* KlpŽ 281, kuris atstoja laukiamą *miškas*); *Gardumynai* Q 321 | *Gardumgnai* KlpŽ 149; *Glupyste* Q 361 | *Glaupÿste* KlpŽ 168; *Katurti* Q 313 | *Kuturti* KlpŽ 146; *Karczama* Q 309 | *Karkzama* KlpŽ 144, pan. *Taczau* Q 284 | *Takzau* KlpŽ 132, *Tyczoti* Q 392 | *Tÿkzoti* KlpŽ 180; *Kaukolu* (gen. pl.) Q 440 | *Kaikolu* KlpŽ 200, pan. *Žuwauti* Q 184 | *Žuwaiti* KlpŽ 88; *Ketwergis* Q 570 | *Ketweigis* KlpŽ 256, pan. *Sutarti* Q 656 | *Sutaiti* KlpŽ 296; *Kiaultwartis* Q 432 | *Kiaulwartis* KlpŽ 197; *Kaufzas* Q 461 | *Kaukzas* KlpŽ 208; *Isprusti. Nufzlauszti* Q 268 | *Iszprusti. Miszlauszti* KlpŽ 125; *Iszmilfzti* Q 58 | *Iszmiefzti* KlpŽ 26; *Kedeles* Q 297 | *Bedelis* KlpŽ 138 (originale veikiausiai buvo *Kedelis*, kaip ir Lex 54); *Klumbys* Q 279 | *Kumbÿs* KlpŽ 279; *Nemiernay* Q 581 | *Nemietnay* KlpŽ 261; *Palazdes* Q 245 | *Padaldes* KlpŽ 115; *Parwestuwes* Q 250 | *Parwestuwas* KlpŽ 117; *Paffiflinketi* Q 192 | *Pafsifzinketi* KlpŽ 91; *Patti* Q 332 | *Latti* KlpŽ 154; *Perrukyti* Q 133 | *Perkukÿti* KlpŽ 64, gal pan. *Menturis* Q 243 | *Mentkris* KlpŽ 114, jei iš *Menturris*, kaip Lex 45a; *Plyszti* Q 79 | *Pluszti* KlpŽ 36; *Rakineti* Q 635 | *Kakineti* KlpŽ 287; *Remesninkas* Q 242 | *Refninkas* KlpŽ 114; *Rinkti* Q 611 | *Binkti* KlpŽ 275; *Skalditi* (su *k* vietoj neįskaitomai išbrauktos raidės) Q 496 | *Szalditi* KlpŽ 222, pan. *Skilandis* Q 209 | *Szilandis* KlpŽ 99, atvirksčiai *Genfze* Q 412 | *Genfke* KlpŽ 189; *Smailauti* Q 77 | *Schmailauti* KlpŽ 35; *Smailus*

Q 553 / *Smanus* KlpŽ 248; *Staldyti* Q 507 (veikiausiai irgi klaidinga forma vietoj *stab(d)yti*, o ne tikras žodis, spėjamas germanizmas, kaip kad pateikta LKŽ XIII 643; plg. tą straipsnį Lex 84: *Stillen nutilditi, stabbyti, nuramdyti.*) / *Stamdyti* KlpŽ 227; *Stambrai* Q 505 / *Szambrai* KlpŽ 226, pan. *Studentija* Q 275 (*Studentije* Lex 50a) / *Szudentije* KlpŽ 128; *Suffukineti* Q 475 / *Sufsikineti* KlpŽ 213; *Tirdineti* (ir *Tirdinejimas*) Q 356 / *Tridineti* (ir *Tridinėjimas*) KlpŽ 166. Palyginus su Lex, galima įsitikinti, kad klaidų yra atsiradę tiek perrašant *Q papildymus (kurie galėjo būti sunkiau įskaitomi), tiek ir senuosius (jau *Lex buvusius) žodžius.

3.4.3. Ypatingą perrašymo klaidų rūšį sudaro peršokimai, dėl kurių lietuviškieji reikšmės atliepiniai atsiduria prie kitų vokiškų antraštinių žodžių. Keletas tokių apsirikimų, randamų Q (pvz., p. 276, 581, 652), veikiausiai buvo būdingi tik tam žodynui, ir KlpŽ jų nėra. Tačiau pasirodo naujų. Dalis apsirikimų pasireiškia tuo, kad iš dviejų gretimų straipsnių dėl peršokimo lieka vienas „kontaminacinis“ straipsnis, pvz.: *Nachfragen – Klausineti. Nachfrage – Klausinejimas.* Q 356 (plg. ir Lex 63a) / *(Nach)fragen – Klausinejimas.* KlpŽ 166 (panašios kilmės yra straipsniai *Knall und fall – Balsas.* KlpŽ 140; *Litthauer. Lietuwifzkas.* KlpŽ 153). Kitur tik sukeisti ar šiaip ne į savo vietą nuklydę lietuvių kalbos žodžiai, kai norėta patikslinti straipsnių alfabetinę eilę, o pačių straipsnių likę tiek pat, pvz.: *Herabtripffen – Nulaszeti. Nuwarweti. Herabstürtzen – Nustumti. Herabweltzen – Nurišti.* Q 253 / *(Herab)stürtzen – Nustumti. (–) triepfen – Nurišti. Nußlakkoti. (–) weltzen – Nulaszeti. Nuwarweti.* KlpŽ 119 (pan. *(Himmel)Stuffe. Dangifzkas Dangūiefas.* KlpŽ 124; *(Ohn)mächtig – Apalpti. Apgaiszti.* KlpŽ 175). Gali ir visai atsitiktinai vieno vokiečių kalbos žodžio vertimas nusprūsti prie kito gretimo žodžio, originale neišversto, pvz.: *Stechbüttel – Dyge. Stecheisen* Q 503 / *Stechbüttel – (Stech)Eisen – Dyge.* KlpŽ 225.

3.5. KlpŽ originalumas gali reikštis ir vokiečių kalbos (antraštinių) žodžių skirtingų rašybos (o kartais ir kitokių) variantų vartojimu, pvz.: *Gutt* Q 237 (ir Lex 44a) / *Gut* KlpŽ 111; *Lawendel* Q 319 (ir Lex 57a) / *Lawentel* KlpŽ 148; *Stuel* Q 513 (*Stul* Lex 85) / *Stuhl* KlpŽ 229. Pakeitus antraštinio žodžio pavidalą, dažniausiai kartu reikėtų keisti ir straipsnio alfabetinę vietą, tačiau neretai to nepadaroma, straipsnis lieka kur buvęs, pvz.: *Erbar* (ir kt.) Q 157 (ir Lex 30a) / *Ehrbar* KlpŽ 76 (turėjo būti atkelta į KlpŽ 66, kur iš seno buvo *Ehre* ir kt. ir kur neapsižiūrėjus dar sykį kaip papildymas įrašytas! *Ehrbar*! jau su kitonišku, savo vertimu); *Härmelein* Q 244 (ir Lex 46) / *Hermelin* KlpŽ 115 (palikta prieš *Harn(en)*, nors turėtų būti keletu straipsnių toliau). Gal vienur kitur vokiečių kalbos žodžiai ir netyčia iškreipti ar kitais palaikyti, pvz.: *Säckel* Q 426 / *Säbel* KlpŽ 195 (irgi senojoje alfabetinėje vietoje).

3.6.1. Šiokių tokių originalumo bei savarankiškumo apraiškų galiausiai turi dar ir KlpŽ leksikografinė sandara, medžiagos pateikimo forma. Vienas iš tokių

dalykų – tai pastangos suvienodinti būdvardžių (irrieveiksmių) laipsnių formų pateikimą. Tais retesniais atvejais, kai be paprastosios formos dar norėta duoti ir laipsnių formas, ankstyvuosiuose Prūsų krašto rankraščiniuose žodynuose pastarosios būdavo pateikiamos tai kaip visai atskiri straipsniai, tai kartu su pamatine forma. KlpŽ būdinga tendencija visas formas sukelti į vieną straipsnį. Tokio nusistatymo, tiesa, dar nematyti rankraščio pačioje pradžioje (bene pirmą sykį atskirai buvusios formos sujungtos KlpŽ 15 s.v. *Anfehnlich*), tačiau toliau jo laikomasi vis nuosekliau, pvz.: *Frech – Bicznas. Frecher – Bicznefnis. Frecheste – Bicznaufias. Q 193* | *Frech – Bicznas C. Bicznefnis, Superl. Bicznaufias KlpŽ 91*; *Schmal – Sauras. Laibas. Schmaller – Saurefnis. Laibefnis. Schmalleste – Sauraufias Laibiaufias. Q 454* | *Schmall – Sauras. Laibas. Comp. Saurefnis. Laibefnis. Sup. Sauraufias. Laibiaufias. KlpŽ 206*. Ši reforma atsitiktinai užkabina net dalyvį, pvz.: *Matt – Pailfes. Nuwarges. ... Matter – Jū pailfes. Mattefter – Wiffai pailfes. Q 340* | *Matt – Pailfes. Comp: ju Pailfes. Sup. Wiffai pailfes. KlpŽ 157*. Iš kitų keistenybių galima nurodyti, pavyzdžiui, aukštesniojo laipsnio formų teisėmis atkeltus *Szaltmirrys* prie *Szalta* (s.v. *frostig KlpŽ 94*; plg. *Frostiger – Szaltmirrys. Q 197*) ir *meilus* prie *Lofkawas* (s.v. *Holdselig KlpŽ 128*; plg. *Holdseeliger – Meilus. Q 276*).

3.6.2. Polinkis jungti artimus straipsnius iš tiesų yra kiek bendresnio pobūdžio ir gali reikštis ne vien laipsnių formų atkėlimu prie pagrindinės formos. Kartais sujungiami straipsniai su formaliai vienodomis antraštinėmis lytimis (tai gali būti tiek to paties žodžio semantiniai variantai, tiek ir tikri homonimai ar bent homografai), pvz.: *Efsche – Szalwis. Efsche – Ūfis. Q 168* | *Efsche – Szalwis Ūfis KlpŽ 81*; *Stein – Kule. Stein – Akmu. Q 504* | *Stein – Akmu. Kule. KlpŽ 225*. Kitur vėl į šalies pavadinimo straipsnį įjungiami bendriniai to paties lizdo žodžiai, pvz.: *Holland – Ullendrija. Hollender – Ullendras. Hollendisch – Ullendriszkas. Q 276* (trys atskiri straipsniai) | *Holland – Ullendrija. Holländer. Ullendras. Holländisch. Ullendriszkas. KlpŽ 129* (vienas straipsnis, teuzimantis vieną rankraščio eilutę).

3.6.3. Ryški formali KlpŽ naujovė yra antraštinių žodžių pradinių pasikartojančių komponentų neberašymas tolesniuose straipsniuose, jų pakeitimas brūkšniais. Taip, tiesa, daroma ne nuo pat rankraščio pradžios, o tik toliau įsirašius (be to, iš sykiu tik kur ne kur, plg. dūrinių su *Braut-* jau įvairuojantį pateikimą KlpŽ 48, o vėliau, maždaug pradedant *F* raidės žodžiais, vis nuosekliau). Šis bruožas jau turėtų būti pakankamai pailiustruotas ne vienu anksčiau pacituotu straipsniu su brūkšnio atstojamu komponentu (čia nurodytu skliausteliuose). Lieka atskirai pasakyti, kad ši naujovė ne vienu atveju yra susijusi su kitu formaliu žodyno pertvarkymu – straipsnių eilės pakeitimu. Pasikartojančių komponentų vietoje įsivedus brūkšnius, visus antraštinius žodžius su tuo pačiu komponentu patogiau surašyti

iš eilės, todėl tie žodžiai, kurie to komponento neturi, paprastai nebeduodami pramaišomis, o nukeliami iš savo senosios griežtai alfabetinės vietos toliau, po visų žodžių su priekiniu brūkšniu (ar keletu brūkšnių); pvz., *Nachtigall*, buvęs po *Nachteule*, ir *Nachts*, buvęs po *Nachtraabe* (bent jau tokia jų tvarka Q 359), KlpŽ 167 eina po visų dūrinių su brūkšnio atstojamu pirmuoju sandu *Nacht*, tad naujoji straipsnių rikiuotė tokia: – *Wache* (t.y. *Nachtwache*), *Nachtigal*, *Nachts*. Vienur kitur straipsniai gali būti pateikti kiek kitoniška eile kokiais kitais sumetimais arba ir visai atsitiktinai. Nors KlpŽ tvarkytojas alfabetinei žodžių rikiuotei nebuvo labai jautrus (tai pirmiausia rodytų naujai rašomų antraštinių žodžių palikimas jiems alfabetiškai nebetinkamoje senojoje vietoje), šen bei ten vis dėlto gal būtų galima įžiūrėti pastangų griežčiau paisyti alfabeto, pvz.: *Zusammen wickeln*, *Zusammen winden*, *Zusammen wehen* Q 656 | (*Zusammen*)*wehen*, – *wickeln*, – *winden* KlpŽ 296.

3.6.4. Prie neesminių originalumo apraiškų, liečiančių ne turinį, ne pačius pateikiamus dalykus, o tik jų vietą, dar galima skirti kitonišką lietuviškų atliepinių išrikiavimą straipsnio viduje, pvz.: *Advocat – Prakurotas. Sprawadnninkas. Q 19* (plg. *Advocat Prakurotas. Lex 4a*) | *Advocat – Spra Wadninkas. Prakurotas. KlpŽ 8*); *Erbarlich – Wiezlibay. Patogiej. Q 157* (plg. *Erbarlich patogiej. Lex 30a*) | *Erbarlich – Patogiej. Wiezlibay. KlpŽ 76*; *Herausführen – Iszwesti. Iszwesti. Q 254* (plg. *Herausführen Iszwesti. Lex 47a*) | (*Herauß*)*führen – Iszwesti. Iszwesti. KlpŽ 119*. Tokių atvejų yra labai nedaug ir kažin ar čia galima įžiūrėti sąmoningą žodžių eilės keitimą (pirmenybės teikimą norminamaisiais ar kuriais kitais sumetimais). Bent jau dėl pacituotų pavyzdžių paprasčiau būtų manyti, kad Q ir KlpŽ išsiskyrė gana atsitiktinai, tai pirmuoju, tai antruoju perrašant iš bendrojo šaltinio *Q ten pirmiausia pasirodžiusį papildomą atliepinį, veikiausiai buvusį užrašytą (vėliau įterptą) viršum senojo (jau ir Lex esančio) atliepinio.